

ლოგოსი

წელიწადეული ელინოლოგიასა
და ლათინისტიკაში

3

თბილისი
2005

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
კლასიკური ფილოლოგიის, ბიზანტინისტიკისა და ნეოგრეცისტიკის ინსტიტუტი

●
პროგრამა «ლოგოსი»

პუბლიკაციები და ღონისძიებები კლასიკური ფილოლოგიის,
ბიზანტინისტიკისა და ნეოგრეცისტიკის სფეროში

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Institute of Classical Philology, Byzantine and Modern Greek Studies

●
PROGRAM «LOGOS»

Publications and Activities in Classical Philology,
Byzantine and Modern Greek Studies

ლოგოსი • Logos
თბილისი • Tbilisi
2005

LOGOS

**The Annual of Greek and
Roman Studies**

3

ლოგოსი

ნელინდეული ელინოლოგიასა
და ლათინისტიკაში

3

სარედაქციო კოლეგია:

ვალერი ასათიანი (რედაქტორი)
ქეთევან ნადარეიშვილი
მანანა ფხაკაძე
მაკა ქამუშაძე
თინათინ ყაუხჩიშვილი

Editorial Board:

Valeri Asatiani – Editor-in-Chief
Tinatin Kaukhchishvili
Ketevan Nadareishvili
Manana Pkhakadze
Maka Khamushadze

ISBN 99940-31-92-9

© ლოგოსი, ნელინდეული, 2005

პროგრამა „ლოგოსი“

ილია ჭავჭავაძის გამზირი 13, თბილისი 0179
ტელ. 25-02-58, ფაქსი 22-11-81, ელ. ფოსტა logos@caucasus.net

Program "Logos"

13 Chavchavadze ave., 0179 Tbilisi, Georgia
Tel.: (+995 32) 22 11 81/ 25 02 58, Fax: (+995 32) 22 11 81
E-mail: logos@caucasus.net, greekstudies@caucasus.net

სარჩევნი

CONTENTS

ვალერი ასათიანი, სიბილა ქართულ წყაროებში.....	9
Valeri Asatiani, Sibylla in old Georgian Literature	16
ქეთევან ბეზარაშვილი, იოანე პეტრიწის ე.წ. ბოლოსიტყვაობის ზოგიერთი ადგილის გაგებისათვის: „მეარისტოტელურა“	17
Ketevan Bezarashvili, On the Understanding of Some Passages of the so-called Epilogue of Ioane Petritsi: “mearistotelura”	44
სვეტლანა ბერიკაშვილი, ძველი ბერძნული გრამატიკული აზრის ფორმირებისათვის	45
Svetlana Berikashvili, For Formation of Ancient Greek Grammatical Thought.....	58
აშზე გაგუა, გმირის ზნეობრივი სახე.....	59
Amze Gagua, Ethical Image of a Hero	67
თეა გამრეკელი, ნეშტის კეთილსურნელების ღვთაებრივი მადლი.....	68
Tea Gamrekeli, The Devine Grace of Fragrant Bodies.....	72
ქეთევან გარდაფხაძე, ორფეუსის მითის ოთარ ჭილაძისეული ინტერპრეტაცია	73
Ketevan Gardaphadze, The Myth of Orpheus in O. Chiladze's “Love Poem”	77
თეა გაფრინდაშვილი, „თავისუფლება“ და სიკვდილის მეტაფიზიკური გააზრება ს. პლასკოვიტისის რომანში „კაშხალი“	79
Thea Gaprindashvili, “Freedom” and the Metaphysical Perception of death by S. Plaskovitis’ <i>The Water-Pond</i>	84
ციხანა გიგაური, ანტიკური ბედ-იღბლის ესთეტიზაცია პაოლო კოელიოს „ალქიმიაში“	85
Цихана Гигаури, Эстетизация античного рока в «Алхимике» Паоло Коэльо	100
ირინე დარჩია, ევრიპიდეს მხატვრული ხედვის ერთი თავისებურებისათვის.....	101
Irine Darchia, To One Peculiarity of Euripides’ Artistic Vision.....	106
მაია დონაძე, შერეულ არსებათა ფუნქციის ზოგიერთი ასპექტი, კენტავრი.....	108
Maia Donadze, Some Functional Aspects of the Mixed Beings, the Centaur.....	117
თეა დულარიძე, შუმერულ-აქადური დიპლომატიის სათავეებთან	119
Tea Dularidze, At the roots of the Sumerian and Acadian Diplomacy	127

ნესტან ეგეტაშვილი, ნონოს პანოპოლისელის პოეტიკის ზოგიერთი ასპექტისათვის	128
Nestan Egetashvili, For several Aspects in Poetics of Nonnos of Panopolis	137
მარიკა ერქომაიშვილი, ტექსტის ინტერპრეტაცია, როგორც მეთოდი (ორიგენეს პერმენევტიკული მოძღვრების ქრილში)	139
Marika Erkomaishvili, Textinterpretation als Methode (Im Sinn der hermeneutischen Lehre des Origenes)	147
თამარ თარხნიშვილი, ქურუმის აღმნიშვნელი ტერმინის ἱερέας სემანტიკისათვის	148
Tamar Tarkhishvili, The Semantics of the term ἱερέας – Priest.....	154
მაია კაკაშვილი, გამეორება, როგორც მხატვრული ხერხი ევმატი მაკრემბოლიტის რომანში „ისმინე და ისმინიას“	155
Maia Kakashvili, Reiteration as the Method of Fiction in the Eumaios Makrembolitis' Novel.....	161
ეკატერინე კობახიძე, ეტრუსკების აღქმისათვის გვიანანტიკურობაში	162
Ekaterina Kobakhidze, Towards Perception of Etruscans In Late Antiquity (V cent. A. D.)	169
ლალი კოჭლამაზაშვილი, მაგიური ყვავილი	171
Lali Kochiamazashvili, The Magic Flower.....	186
ეკატერინე ლორთქიფანიძე, კომპოზიციური ორგანიზაციის პრინციპი გ. ვიზინოსის მოთხრობაში „ვინ იყო ჩემი ძმის მკვლელი“	187
Ekaterine Lortkipanidze, The Principe of Compositional Organization in the Short Story of G. Vizeynos "Who was My Brother's Killer?"	193
მაია მაჭავარიანი, ბიზანტიური ორატორული ხელოვნება დიმიტრი თესლონიკელის პაგიოგრაფიულ ციკლში.....	194
Maia Machavariani, Byzantine Rhetorical Art in Hagiographic Cycle of Demetrios of Thessalonike.....	201
ნელი მახარაძე, ტერმინ მელოტის (μηλωτή) ეტიმოლოგიისა და თავდაპირველი მნიშვნელობისათვის	203
Нелли Махарадзе, К вопросу этимологии и первоначального значения термина мелоტი [meloti].....	208
ვერა მგელაძე, მშვენიერი ელენე ტაკის სინოპულოსის შემოქმედებაში.....	209
Vera Mgeladze, Beautiful Helen in Takis Sinopoulos Works.....	216
თამარ მებუკე, მხატვრული ლიტერატურის კლასიფიკაციის სემანტიკური საფუძველი	223
Tamar Mebuke, Semantica Approachto Classification of Fiction.....	238
მედეა მეტრეველი, ფემინისტური ტენდენციები მ. კარაღაცისის შემოქმედებაში	239
Medea Metreveli, Feministic Tendencies in M. Karaghatsis' Literary Works.....	248

8	მაკა მჭედლიძე, განმარტებისა და სწავლების ორი მეთოდი – კომპარატიული	
7	და ექსპოზიციური – დროის პრობლემისადმი მიძღვნილი მიქაელ ფსელოსის	
	ერთი ტრაქტატის მიხედვით.....	249
9	Makda Mchedlidze, Two Methods – Comparative and Explanatory – Used for	
	Explaining and Teaching an Issue According to One of the Treatises	
7	by Michael Psellus Dedicated to the Problem of Time	270
	მაკა მჭედლიძე, ძველ ბერძნულ - os, -as, -ης დაბოლოებებთან პირის	
8	დავლთა გადმოცემისათვის ქართულში.....	271
4	Makda Mchedlidze, The Rendering of Personal Names with Ancient	
	Greek Endings os, as, ης into Georgian	279
5	ჯორჯან ნადარეიშვილი, ევრიპიდეს „ელენე“ – მამრობით და მდედრობით	
8	სურსებულებათა თანაარსებობის პერსპექტივა.....	280
1	Georgian Nadareishvili, Euripides’ “Helen” – A Perspective of Coexistence	
2	of Male and Female Values	287
9	დადი ნადიბაიძე, ხატის ფერთა სიმბოლიკა წმიდა მამათა შრომების	
71	მიხედვით.....	288
6	Didi Nadibaidze, Symbols of the Icon Colours Based on the	
	Works of Great Fathers.....	293
7	ჯორჯან ნიჟარაძე, ისტორიული და მითოლოგიური ტროას მეფეთა	
3	ნათარქეობაში	295
3	Georgian Nizharadze, The historical and mythological aspects in the	
4	genealogy of kings on Troy	302
3	თამარ ოთხმეზური, ΠΙΤΥΣ ძველ ქართულ მთარგმნელობით ტრადიციაში... 303	
4	Tamar Otkhmezuri, ΠΙΤΥΣ in the Old Georgian Translation Tradition.....	310
1	ნესტან რატიანი, ნადიმი ქართულ და ანტიკურ ტრადიციაში	311
31	Nestan Ratiani, The Feast in Georgian and Antique Traditions.....	317
3	თანარ სუხიშვილი, კიდურების აღმნიშვნელი ლექსიკისათვის ძველ	
3	ბერძნულ ენაში	318
8	Tamar Sukhishvili, Some Aspects of the Ancient Greek Lexemes Depicting	
	Extremities.....	321
9	ნანა ტონია, ანტიკური ტრადიციის მუდმივობის ისტორიული და	
6	კულტურული მიზეზები.....	322
23	Nana Tonia, The Historical and Cultural Reasons of Eternity of the Ancient	
38	Traditions.....	333
39	მანანა ფხაკაძე, კომიკურის ფენომენი ძველ საბერძნეთში	335
48	Manana Pkhakadze, Laughter in Ancient Greece	342
39	მაკა კამუშაძე, მითოლოგიური ქალი პერსონაჟი ნ. ენგონოპულოსის	
48	პოეზიაში.....	343
	Maka Kamushadze, The Woman Mythological Character in	
	N. Engonopulos Poetry.....	348

ლია ქაროსანიძე, XI-XII საუკუნეების ძველი ქართული გრამატიკული აზროვნება და სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონი	349
Lia Karosanidze, The old Georgian grammatical thought of the XI th -XII th centuries and Sulkhani-Saba Orbeliani's Dictionary	351
მანანა ლარიბაშვილი, რომაული სატრფიალო პოეზიის ჟანრული ორიენტირები	352
Manana Gharibashvili, The Stages of Development of Roman Love-Lyric	357
ანი ჩიქოვანი, მოიხრობი ბერძნულ ხალხურ წარმოდგენებში და თანამედროვე ბერძნულ ზეპირსიტყვიერებაში	358
Ann Chikovani, The Fates in Greek Folk Conscious and in Modern Greek Folk-lore	363
ლელა ჩოთალიშვილი, ღვთაებები „პელოპიდების ქუჩის“ B-ხაზოვან ნარწერებში	364
Tschotalischwili Lela, Gottheiten in Linear-B Inschriften in "Pelopiden-Strasse"	374
რუსუდან ცანავა, აგამემნონის მკვლელობის ორი ვერსია	375
Rusudan Tsanava, Two versions of Agamemnon's murder	383
ქეთევან ცინცაძე, რომანტიზმიდან ნეორომანტიზმამდე, ანუ ახალი ბერძნული პოეზიის განვითარების სპეციფიკისათვის	384
Ketevan Tsintsadze, From Romanticism to Neo-romanticism, that is, for the Specificity of Development of the New Greek Poetry	392
თამარ ჭეიშვილი, ევრიპიდე – ტრაგიკოს-კომპოზიტორი	393
Tamara Cheishvili, Euripides – Tragic-composer	403

სვეტლანა ბერიკაშვილი

ძველი ბერძნული გრამატიკული აზრის ფორმირებისათვის

თითოეულ მეცნიერებას თავისი ისტორია აქვს. ასევე ენათმეცნიერება-
ის განვითარებაზე განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა
ძველი ინდოეთის და ძველი საბერძნეთის ფილოლოგიამ.

ხევაძემ მოღწეული უძველესი გრამატიკული ნაშრომი – შუმერული
გრამატიკული აღწერა – დაახლოებით ოთხი ათასწლეულის წინ შეიქმ-
ნა. იგი გრამატიკა, როგორც მეცნიერება, ძველ ინდოეთში ძვ. წ. V საუ-
კუნეში ჩამოყალიბდა. გრამატიკისადმი დიდი ინტერესი წმინდა ტექსტების
„ვედების“ ხელუხლებლად დაცვის საჭიროებით იყო გამოწვეული. „ვედების“
განსაკუთრებული, რიტუალური მნიშვნელობა ენიჭებოდა. აუცი-
ლებელი იყო თითოეული სიტყვის სწორედ წარმოთქმა. სწორედ ამ მიზნით
დაიწერა „პადაპათა“ /Padapātha/, სადაც ტექსტების თითოეული სიტყვის
გამოთქმის თავისებურება იყო აღწერილი. აქედან დაიწყო სიტყვების გრა-
მული ანალიზი. ფონეტიკურ მეცნიერებას საფუძველი ჩაეყარა ნაშ-
რომში „პრატიშაკხიები“ /Prātiśākhyā/ და „შიქშები“ /Śikṣā/. ამავე პერიოდში
პირველი ლექსიკოგრაფიული ნაშრომები. ყველაზე ადრეული ნაშ-
რომია „ნიგჰანტუ“ /Nighantu/, რომელიც შედგება „ვედების“ რთული სიტყ-
ვებისა და სიტყვების კომენტარები, დანერგილი დაახლოებით ძვ. წ. IV
საუკუნეში იასნეს მიერ, არის გრამატიკის საკითხების სისტემური განხილ-
ვის პირველი ცდა. აქ უკვე გამოყოფილია მეტყველების ნაწილები: სახელი
/śiva, ნაცვალსახელი /servanāman/, ზმნა /ākhyāta/, წინდებული /upasagra/
და ნიშნავი /nipāta/.

ძველი განვითარების უმაღლეს საფეხურს ამ მეცნიერებამ პანინის ხელ-
მძღვანელმა. მისი ნაშრომი „ძველი ინდური ენის გრამატიკა“ ინდური გრამა-
ტიკის აზროვნების მწვერვალია. პანინის გრამატიკა „აშტადჰიანი“
/Aṣṭādhyāyī/ – „გრამატიკული წესების რვა ნაწილი“ 3996 წესს (სუტრას)

1. ... Санскрит, перевод с английского Лариной Н., Прогресс, Москва 1976, 49.

შეიცავს, მასში წარმოდგენილია ფონეტიკა, მორფოლოგია, ეტიმოლოგია, სიტყვათწარმოებისა და სინტაქსის საკითხები.²

პანინი დაახლოებით ძვ. წ. IV საუკუნეში ცხოვრობდა. ადგილობრივი ტრადიციის მიხედვით, მისი მოღვაწეობა მეფე მაგადხი ნანდის მმართველობის ხანას ემთხვევა. პანინის ცხოვრების შესახებ მწირი ცნობები მოგვეპოვება. ცნობილია, რომ იგი დაიბადა ინდოეთის ჩრდილო-დასავლეთში, შალატურაში. მისი წარმოები იმითაა მნიშვნელოვანი, რომ მან შეიმუშავა სანსკრიტის გრამატიკის კანონები. სუტრებისა და მათი კომენტარების წყალობით, მან შეაგროვა, გაანალიზა და წესების სახით ჩამოაყალიბა მისდროინდელი ენობრივი მასალა. შემდეგ გრამატიკულ სკოლებში პანინის გრამატიკა ზეპირად ისწავლებოდა.

პანინისა და მისი მიმდევრების შრომების წყალობით, ენის ამ სისტემაურმა ფორმამ ნორმატიული ხასიათი მიიღო. პანინის მოღვაწეობის მომდევნო პერიოდში უამრავი გრამატიკული ნაშრომი შეიქმნა, მაგრამ არც ერთ მათგანს დამოუკიდებელი მნიშვნელობა არ გააჩნია. ამ გრამატიკების მიზანი იყო პანინის გრამატიკაში მოცემული მასალის წარმოდგენა შედარებით მარტივი ფორმით.

რაც შეეხება ბერძნულ გრამატიკას, იგი დაახლოებით მეორე და პირველი საუკუნეების მიჯნაზე შეიქმნა. მაგრამ ინტერესს ლინგვისტური საკითხებისადმი, უკვე ძვ. წ. V საუკუნეში ვხვდებით. ბერძნული ლინგვისტური აზროვნების ორი პერიოდი გამოიყოფა: ფილოსოფიური და გრამატიკული. თითოეული პერიოდი, თავის მხრივ, ეტაპებად შეიძლება დავყოთ. ჩვენს სტატიაში, მხოლოდ პირველ ფილოსოფიურ პერიოდს შევხებით, რომელმაც საფუძველი მოუზნადა გრამატიკის, როგორც დამოუკიდებელი მეცნიერების ჩამოყალიბებას. ეს პერიოდი, პირობითად, ოთხ ეტაპად დავყავით:

ლიტერატურულ ძეგლებში მოცემული პირველი ლინგვისტური დაკვირვებები;

პლატონის ენის ფილოსოფია;

არისტოტელეს მსჯელობა ენის შესახებ;

სტოელთა სკოლის წარმომადგენელთა ლინგვისტური შეხედულებები.

პირველი ლინგვისტური დაკვირვებები, ძირითადად, სიტყვის ბუნებასა და ეტიმოლოგიას ეხებოდა. უკვე ჰომეროსთან და ჰესიოდესთან გვაქვს ცდები სახელთა ხალხური ეტიმოლოგიის დადგენისა, მაგ.:

"τὸν ῥ' Ἐκτῶρ καλέεσκε Σκαμάδριον, ἀπτὰρ οἱ ἄλλοι Ἀστιάνακτ' ὄϊος γὰρ ἔρϋετο" Ἴλιον Ἐκτῶρ".³ (VI, 402-403)

² Pauly N., Enzyklopädie der Antike, Band 4, Verlag J.B. Metzler, Stuttgart – Weiman 1998, 1199.

³ Homer, Iliad, books I-XII, with an introduction, a brief homeric grammar and notes by D. B. Monro, Clarendon Press, Oxford 1958.

„ამაჲ ეძახდა სკამანდრიოსს, ტროის მცხოვრებნი
 კი – ასტიანაკტს: ტროის ბურჯი ჰექტორიაო“).⁴ (VI, 402-403)
 ἄχαλκίδα κικλήσκουσι θεοί, ἀνδρες δὲ κύμαισιν“. (XIV, 291)
 „ღმერთნი ქალკიდად თვლიან იმ ჩიტს, კაცნი კიმიინდად“). (XIV, 291)

ვკრიპიდეს „პალამედესის“ ჩვენამდე მოღწეულ ფრაგმენტში და დემოკ-
 რატესთან კი ფონეტიკური კლასიფიკაციის პირველი მცდელობაა, მაგ.:

Ἰθάκη καὶ φαισίντα συλλαβὰς τε θείας
 ἐξέπειρον ἀσθράπαισι γράμματ' εἰδέναι...⁵ (582, 2)
 „როგორც ჩანს, დაუდგინეს ადამიანებს ბგერები,
 = ანბანოვანი და სმოვანი მარცვლების შერწყმა...“⁶

ბერძნული ლინგვისტური აზროვნების ორი პერიოდი გამოიყოფა: ფი-
 ლოსოფიური და გრამატიკული. ფილოსოფიურ აზროვნებაში ძირითად
 საკითხად სახელდების პრობლემა იქცევა, კვლევა ძირითადად საგნისა და
 მისი ურთიერთმიმართების გზით მიდის. ფილოსოფოსებს აინტერე-
 სობოდათა კავშირშია ერთმანეთთან საგანი, აზრი მის შესახებ და ამ აზრის
 გამოხატველი სიტყვა. ზუსტად ეს საკითხებია ასახული პლატონის დია-
 ლოგებში „კრატილოსი“.

ვკრიპიდეს პლატონამდე ბერძნულმა ფილოსოფიამ საგანთა სახელდების
 თეორია წამოაყენა – ბუნებრივი და კონვენციური. კონვენციური თე-
 ორია გულისხმობს წინასწარი შეთანხმების შედეგად საგანთა სახელდებას
 ბოთად, აზრის ყოველგვარი გათვალისწინების გარეშე, ე. ი. სიტყვები
 გამოხატავენ ჩვეულების გამო (νόμος, ἔθιμος). ამ თეორიის წარმო-
 დგენის დემოკრიტეს მოძღვრებას უკავშირდება. ბუნებრივი თეორიის მიხედ-
 ვით, სახელი ასახავს საგნის არსს, განუყოფელად მიეკუთვნება საგანს და
 უკუღმუნიალად განსაზღვრავს კიდევ მის არსებობას, ე. ი. სიტყვები გა-
 თვალსაზრისად საგნებს მათი ბუნების მიხედვით (φύσις). ეს თეორია სათავეს
 უდებდა პერაკლიტე ეფესელის ფილოსოფიაში.⁷

ამოლოოდ ამ თეორიების ერთად თავმოყრა და φύσις – νόμος (ბუნება
 – კანონი), φύσις – ἔθιμος (ბუნება – შეთანხმება) დაპირისპირების
 დასაბუთება პლატონის „კრატილოსში“ ხდება. კრატილოსის აზრით (იგი

⁴ მანნი მოგვყავს შემდეგი გამოცემის მიხედვით: პომპროსი, ილიადა, ძველბერძნუ-
 ლენ თარგმნა, წინასიტყვაობა და შენიშვნები დაურთო რ.მიმინოშვილმა, საბჭოთა
 მკვლევლო, თბილისი 1964

⁵ W. H. D. Rieu, Perditurum Tragoediarum, Fragmenta, Edidit Nauk A., in Aedibus B.G. Teurneri,
 MCMVIII, 155.

⁶ ვკრიპიდეს ჩვენეული თარგმანი.

⁷ ვკრიპიდეს ნ., ძირითადი ენათმეცნიერული ტენდენციები ანტიკურ ფილოსოფიაში და
 მისი „კრატილოსი“, ლოგოსი, თბილისი 1998, 15.

პერაკლიტეს მოძღვრებას ეყრდნობა), სიტყვები ბუნების მიერ არის შექმნილი. სახელი თავისი არსით საგნის გარკვეულ ელემენტს გამოხატავს, მაგ.
 "ἀσφρασις < ἀσφραειν τσντο ὀ πᾶσαιεν" (399 c.)
 („ფიქრობს იმას, რასაც ხედავს“)

საინააღმდეგო აზრისაა სოკრატე (იგი დემოკრიტეს შეხედულებებზე გვათავაზობს), რომელიც თვლის, რომ სახელებს არ მივყავართ მათ მიერ ასახული საგნების ელემენტებამდე. იმის დასამტკიცებლად, რომ სახელები დადგენილია, ჩვეულების შედეგია, სოკრატეს ოთხი საბუთი მოჰყავს: ომონიმების არსებობა, სინონიმები, საგნები, რომელთაც სახელები არ აქვთ და სახელების გამოორება.

როგორც დიალოგიდან ჩანს, პლატონი მთლიანად არც ერთ შეხედულებას არ იზიარებს. აქვე არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ დიალოგის პრობლემატიკის საკითხს. მეცნიერებაში ამ საკითხთან დაკავშირებით, რამდენიმე თვალსაზრისი არსებობს:

პლატონის „კრატილოსი“ ენის ფილოსოფიის საკითხებს ეძღვნება; (ფ. ლასალე, ე. კოსერიუ, ე. ჰააგი, ჯ. დერბოლაევი)

პლატონი – სამეცნიერო გრამატიკას უყრის საფუძველს; (ლ. ლერში)
 დიალოგის ძირითადი საკითხია – ენის სემანტიკის სფერო; (ი. დოიშლ)
 პ. შტეინტალი)

„კრატილოსი“ ენის ლოგიკურ სისტემას განიხილავს; (ფ. შოიბლინი)
 პლატონური ენის ფილოსოფია ემყარება პირველადი სიტყვების ანალიზსა და ფონეტიკურ-ფიზიოგნომიურ თეორიების მიმართებას ობიექტურ რეალობასთან; (მ. ლეკი)

პლატონმა გამოავლინა ენის ფილოსოფიის ისეთი პრინციპები, რომლებსაც თანამედროვე მეცნიერებაში არ დაუკარგავთ აქტუალობა. პირველი რიგში, ეს არის ენის კომუნიკაციური ფუნქციის ხაზგასმა. (ა. ნერინგი)

პლატონი იყო პირველი, ვინც ჩანვდა სემანტიკის ძირითად პრობლემას განსაზღვრა ენობრივი ნიშნის ორმაგი ფუნქცია – მისი მიმართება ერთის მხრივ ობიექტთან, მეორეს მხრივ კი – მნიშვნელობასთან. (ა. პაგლიარო)

პლატონი საერთოდ არ განიხილავს ენის ნატურალური და კონვენციური წარმოშობის პრობლემას; იგი დიალოგის ცენტრში ენობრივი ნიშნის რელაციას აყენებს. (ე. კოსერიუ)

პლატონის ძირითადი მიზანი არის ენისა და შემეცნებას შორის მიმართების განხილვა. (ფ. შლაიერმაჰერი)

დისკუსიის თემაა არა ენა, არამედ სიტყვათა (სახელთა) სისწორე (რ. რობინსონი).

⁶ Platonis, Dialogi, Vol. I., in Aedibus B. G. Teubneri, Lipsiae MDCCCXC.

⁷ მეცნიერებაში არსებული თვალსაზრისები მოცემულია ნ. დოლიძის აღნიშნული მონოგრაფიის მიხედვით, 1978, 25-29.

ლინგვისტიკისათვის უფრო მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ პლატონის „კრატილოსში“ მოცემულია სიტყვების პირველი ფონოლოგიური ანალიზი ჰმოლოგიის გზით, აღნიშნულია „ბარბაროსული“ ენებიდან ნასესხები სიტყვები, სიტყვების არქაული ტიპები, ადგილობრივი დიალექტები, გამოყოფილი სახელი და ზმნა, ბგერები დაყოფილია ხმოვნებად და თანხმოვნებად.

პლატონი ბგერით ელემენტებს (რომლებიც გაიგივებულია ასოებთან — $\alpha\mu\alpha\tau\alpha$) უწოდებს $\sigma\tau\iota\chi\epsilon\iota\alpha$, რომლებიც, თავის მხრივ, ორ ჯგუფად იყოფა. პირველი ჯგუფია $\tau\acute{\alpha}$ $\phi\alpha\sigma\eta\epsilon\upsilon\tau\alpha$ (ხმოვნები), ხოლო მეორე ჯგუფი — $\dot{\iota}\phi\alpha\sigma\alpha$ $\kappa\alpha\iota$ $\acute{\alpha}\phi\theta\iota\omicron\gamma\gamma\alpha$ (თანხმოვნები და უბგეროები).

“ $\text{Ap}' \sigma\upsilon\kappa\alpha\iota \eta\mu\acute{\iota}\nu \sigma\upsilon\tau\omega \delta\epsilon\iota \pi\rho\acute{\omega}\tau\omicron\upsilon\kappa\alpha\iota \tau\acute{\alpha} \phi\alpha\sigma\eta\epsilon\upsilon\tau\alpha \delta\iota\epsilon\lambda\epsilon\sigma\theta\epsilon\iota, \epsilon\tau\epsilon\iota\tau\alpha \tau\omega\upsilon\kappa\alpha\iota \acute{\alpha}\tau\epsilon\rho\omega\kappa\alpha\tau\acute{\alpha} \epsilon\iota\delta\eta \tau\acute{\alpha} \tau\epsilon \acute{\alpha}\phi\alpha\sigma\alpha \kappa\alpha\iota \acute{\alpha}\phi\theta\iota\omicron\gamma\gamma\alpha...$ ” (424 d)¹⁰

(ამგვარად, ჩვენ უნდა განვასხვაოთ ჯერ ხმოვნები, შემდეგ მათი სახეობა შესაბამისად სხვა — თანხმოვნები და უბგეროები...)”

პლატონი გამოყოფს სახელებსა და ზმნებს ($\dot{\iota}\sigma\mu\alpha\tau\alpha$ $\kappa\alpha\iota$ $\rho\eta\mu\alpha\tau\alpha$); $\rho\eta\mu\alpha$ არის საგნის სახელი, ხოლო $\rho\eta\mu\alpha$ გამონათქვამი საგნის შესახებ. რ. ანაფორის აზრით, „ეს არც მორფოლოგიური დაყოფა იყო (სახელი და ზმნა) და არც სინტაქსური (ქვემდებარე და შემასმენელი, არისტოტელესთან $\pi\alpha\rho\acute{\alpha}\kappa\epsilon\iota\mu\epsilon\upsilon\sigma\iota\kappa\alpha\iota$ $\kappa\alpha\tau\eta\gamma\omicron\rho\omicron\upsilon\sigma\mu\epsilon\upsilon\sigma\iota\kappa\alpha$). ეს დაყოფა პლატონმა შემოგვთავაზა სიტყვების (τὰ ὄντα) მნიშვნელობის გასაგებად, რაც მის მთავარ დებულებას წარმოადგენდა“.¹²

მაგ.: $\Delta\iota\iota \phi\acute{\iota}\lambda\omicron\varsigma$ -ში $\phi\acute{\iota}\lambda\omicron\varsigma$ არის ზმნა, $\Delta\acute{\iota}\phi\iota\lambda\omicron\varsigma$ კი სახელია.

“ $\dot{\iota}\sigma\iota\omicron\kappa\alpha\iota \Delta\iota\iota \phi\acute{\iota}\lambda\omicron\varsigma \tau\omicron\upsilon\tau\omicron \acute{\alpha}\nu\tau\iota \rho\eta\mu\alpha\tau\omicron\varsigma \delta\upsilon\sigma\iota\mu\alpha \eta\mu\acute{\iota}\nu \gamma\epsilon\upsilon\eta\tau\alpha\iota...$ ” (399 b)

ამგალითად, $\Delta\iota\iota \phi\acute{\iota}\lambda\omicron\varsigma$ ზმნიდან სახელი რომ გამოვიდეს...”

ორივეს ერთად პლატონი $\delta\eta\lambda\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\alpha$ -ს უწოდებდა, სადაც $\delta\upsilon\sigma\iota\mu\alpha$ მიეწინებოდა $\pi\rho\acute{\alpha}\tau\tau\omicron\upsilon\tau\epsilon\varsigma$ (იმას, ვინც ასრულებს მოქმედებას), ხოლო $\rho\eta\mu\alpha$ $\tau\alpha\epsilon\lambda\epsilon\iota\varsigma$ (მოქმედებას). მაგრამ სახელსა და ზმნას თავისთავად არაფრის გასაგებად არ შეუძლია, თუ ისინი ერთმანეთს არ უკავშირდება და წინადადება არ ქმნის.

გარდა ამისა, პლატონი გვაძლევს სიტყვების, ძირითადად, ანტიკური მხარეთებისა და გმირების სახელების ეტიმოლოგიას.

მაგ.:

“ $\text{A}\rho\acute{\omicron}\lambda\lambda\omega\kappa\alpha\iota < \acute{\alpha}\pi\omicron\lambda\omicron\upsilon\sigma\alpha\kappa\alpha\iota \ (\acute{\omega}\varsigma \ \dot{\iota}\alpha\tau\rho\omicron\varsigma), \acute{\alpha}\pi\lambda\omicron\upsilon\kappa\alpha\iota \ (\kappa\alpha\tau\acute{\alpha} \ \delta\epsilon \ \tau\eta\upsilon \ \mu\alpha\upsilon\tau\iota\kappa\eta\upsilon \ \tau\omicron \ \acute{\alpha}\lambda\eta\theta\epsilon\varsigma), \acute{\alpha}\epsilon\iota \ \beta\acute{\alpha}\lambda\lambda\omega\kappa\alpha\iota \ (\delta\iota\acute{\alpha} \ \delta\epsilon \ \tau\omicron \ \acute{\alpha}\epsilon\iota \ \beta\omicron\lambda\omega\kappa\alpha\iota \ \acute{\epsilon}\gamma\kappa\rho\alpha\tau\acute{\iota}\varsigma), \acute{\omicron}\mu\omicron\pi\omicron\lambda\omega\kappa\alpha\iota \ (\acute{\epsilon}\tau\text{-}\sigma\tau\alpha\tau\epsilon\iota \ \delta\epsilon \ \sigma\upsilon\tau\omicron\varsigma \ \acute{\omicron} \ \theta\epsilon\omicron\delta \ \tau\eta\eta \ \acute{\alpha}\rho\mu\omicron\upsilon\iota\alpha)$ ” (405 c)

¹⁰ * Masonis, MDCCCXC, 237.

¹¹ ზვეჯაევს პლატონის „კრატილოსის“ ჩვენეული თარგმანი.

¹² * Zeller R., History of Classical Scholarship, From the Beginnings to the End of the Hellenistic Age, Clarendon Press, Oxford 1968, 59-60.

(აპოლონი < მსხნელი (როგორც ექიმი), ჭეშმარიტი (წინასწარმეტყველებისა და სიმართლის გამო), მუდამ ისრის მტყორცნელი (ისრების ტყორცნის ხელოვნების გამო), პოლუსების ერთობლივი ბრუნვის ზედამხედველი (რადგან ეს ღმერთი ზედამხედველობს ჰარმონიას)

Μοῦσα < μᾶσθαι

"...τὰς δὲ Μούσας τε καὶ ὄλως τὴν μουσικὴν ἀπὸ τοῦ μᾶσθαι, ὡς ἔοικεν, καὶ τῆς ζῆτῆσεως τε καὶ φιλοσοφίας τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπ' ἀνόμασεν" (406 d)

(„ხოლო მუზებს და მუსიკას საერთოდ ეს სახელი ეწოდა, როგორც ჩანს ფილოსოფიური სიბრძნის ძებნისა და მისდამი მისწრაფების გამო“)

Ληθὴ < λείω ἦθος

"...ἔοικεν οὖν πρὸς τὸ μὴ τραχὺ τοῦ ἦθους ἀλλ' ἡμέρον τε καὶ λείω" (406 d)

(„როგორც ჩანს, საუბარია, არა ეკლიან, არამედ წყნარ და მოალერსებასიათზე და ა.შ.“)

ზოგიერთ სახელში ყურადღება გამახვილებულია ისეთ ფონეტიკურ მოვლენაზე, რომელსაც კეთილხმოვანება ანუ ევფონია ჰქვია.

მაგ.: Ἡθιοτή - Ἀθηναία

"...Ἰσως δὲ οὐδὲ ταῦτη, ἀλλὰ ὡς οὖσαν τὴν θεὸν ταύτην Ἡθιοτήν μὲν βούλεσθαι προσεῖπειν· παραγαγὼν δὲ ἢ αὐτὸς ἢ τινες ὕστερα ἐπὶ τὸ κάλλιον ὡς ῥοντο, Ἀθηναίαν ἐκάλεσαν." (407 c)

(„...შეიძლება სურდა მიეცა სახელი ქალღმერთისათვის მისი არსებითი მიხედვით – ეთონოე, ხოლო შემდეგ ან თვითონ კანონმდებელმა ან სხვა ადამიანებმა უწოდეს მას ათენაა, ფიქრობდნენ რა რომ შეცვალეს მისი სახელი უკეთესისკენ“).

Φερέπαφα – Φερρέφαττα (404 c-d)

Φίξ – Σφίγξ

"ὡσπερ καὶ τὴν σφίγγα ἀντὶ φιγγός σφίγγα καλοῦσιν, καὶ ἄλλα πολλά." (414 c)

(„როგორც სფინქს ფინგის ნაცვლად სფინქსს უწოდებენ, და სხვა მრავალი“).

„კრატელოსში“ დასმული საკითხები მეტად მნიშვნელოვანი ლინგვისტური აზროვნების ფორმირებისათვის, მაგრამ აქ ჯერ კიდევ არ არის საუბარი გრამატიკულ სისტემაზე. აქ წინა პლანზე ენის ფილოსოფიური პრობლემებია წამოწეული.

პლატონის ძირითადი ენობრივი დაკვირვებები სქემის სახით შემდეგნაირად შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ:

პლატონი

აბ. კტი ლო ლა	ფონეტიკა		მორფოლოგია	
	ბგერითი ელემენტები στοιχεία		δηλώματα	
	I ჯგუფი	II ჯგუფი		სახელი ὄνομα
	ხმოვნები τὰ φωνήεντα	თანხმო- ნები τὰ ἄφωνα	უბ- გეროები τὰ ἄφθογγα	ზმნა ῥήμα

პლატონის შემდეგ ენათმეცნიერებამ ვიწრო დესკრიფციული მნიშვნე-
ლანა მიიღო და ენის ფილოსოფიის საკითხები ბერძენ სწავლულთა
წოდებების მიღმა დარჩა.

ახალი ბერძნული გრამატიკული აზროვნების შემდეგი ეტაპი არისტო-
ტელის სახელს უკავშირდება, რომელთანაც უკვე მოიძებნება ბერძნული
გრამატიკის დამოუკიდებელ მეცნიერებად ჩამოყალიბების საფუძველი.

ღონ ქრისოსტმოსი თავის ნაშრომში „Περὶ Ὀμῆρου“ აღნიშნავს, რომ
არისტოტელემ სათავე დაუდო კრიტიკასა და გრამატიკას:

Ἀριστοτέλης ἄφ' οὗ φασὶ τὴν κριτικὴν τε καὶ γραμματικὴν ἀρχῆν
ἔχειν. (36, 274 R II, 4)¹³

არისტოტელემ კრიტიკა დაამკვიდრა და გრამატიკას სათავე დაუდო“).
კრიტიკისა და გრამატიკის ურთიერთმიმართების საკითხი სწორედ
არისტოტელეს ნაშრომებში დაისვა.

თავის ნაშრომში „Περὶ ἑρμηνείας“ არისტოტელე ამბობდა, რომ სიტყ-
ვასა და წინადადებების კვლევა რიტორიკის ან პოეტიკის საგანი უნდა
ῥητορικῆς γὰρ ἢ ποιητικῆς οἰκείστερα ἢ σκῆψας“. „პოეტიკასა“ და
„რიტიკაში“ იგი გვთავაზობს თავის დაკვირვებებს მეტყველების ნაწილ-
სახებ.¹⁴

„კრიტიკაში“ არისტოტელე გამოჰყოფს მეტყველების რვა ნაწილს,
როგორც უმცირესი ელემენტიდან (στοιχεῖον - ბგერა) წინადადებად
ἄνω. ესენია: ბგერა, მარცვალი, კავშირი, სახელი, ზმნა, არტიკლი,
და, წინადადება.

13. Prusaensis quem vocant Chrysostomum, OMNIA, edidit apparatu critico instruxit
De Amim, vol.I, oratio LII, Περὶ Ὀμῆρου, Apud Weidmannos, Berolini
1800, CLXXXIII.
14. R., op. cit., 67.

"Τῆς δὲ λέξεως ἀπάσης τὰδ' ἐστὶ τὰ μέρη, στοιχείον συλλαβῆς, σὺνδεσμος ὄνομα ῥήμα ἄρθρον πᾶσις λόγος" (1456 b, 20).¹⁵

(„ყოველ სათქმელს შემდეგი ნაწილები აქვს: ასო, მარცვალი, კავშირ-სახელი, ზმნა, სახსარი (სადრეკი), მთხვევა და დებულება“).¹⁶

შემდეგ გვთავაზობს თითოეული მეტყველების ნაწილის დეფინიციას ალსანიშნავია, რომ პლატონისაგან განსხვავებით, თანხმობებისა და ხმოვნების გარდა, არისტოტელე ნახევარხმოვნებს (ἡμίφωνα Σ, Ρ) გამოჰყოფს.

"...ταύτης δὲ μέρη τὸ τε φωνήεν καὶ τὸ ἡμίφωνον καὶ ἄφωνον" (1456 b, 25).

(„ამ უკანასკნელის სახეებია ხმოვანი, ნახევრად ხმოვანი და უხმო“).

მარცვალთა ფორმირებაზე, მათ რაოდენობასა და პროსოდიაზე არისტოტელე არ მსჯელობს, რადგანაც თვლის, რომ ეს მეტრიკის საგანია (Τῆς μετρικῆς ἐστίν).

„რიტორიკაში“ არისტოტელე მეტყველების იმ ნაწილებს, რომელიც არ ზმნაა და არც სახელი, კავშირს (σὺνδεσμος) უწოდებს (1407 a, 20; 1413 b, 33), ხოლო „პოეტიკაში“ ცალკე გამოყოფს აგრეთვე ართრონს (ἄρθρον) როგორც დამოუკიდებელი მნიშვნელობას მოკლებულ სიტყვას. კავშირსა და ართრონსაც ფუნქცია მხოლოდ სახელთან ან ზმნასთან ერთად გამოყენებისას ენიჭება.

მეტყველების ნაწილთაგან სახელსა და ზმნას დამოუკიდებელ მნიშვნელობა აქვთ. ამასთან, სახელია მხოლოდ სახელობითი ბრუნვით ფორმა, მისი სხვა ფორმები — ბრუნვებია, ანუ ს. დანელიას თარგმანი მთხვევები, ვინაიდან ის, რასაც არისტოტელე გულისხმობს πᾶσις ტერმინის ქვეშ, აერთიანებს როგორც სახელის, ისე ზმნის ცვლილებას. ე. ი. ბრუნვას და უღლებას. ზმნად არისტოტელესთან ითვლება მხოლოდ აღმართული და სრული დროის ფორმა. რაც შეეხება დანარჩენ დროებს (მავალი და უსრული დროები), მათ არისტოტელე ზმნების ბრუნვებს მთხვევებს (πᾶσις ῥημάτων) უწოდებს. იყენებს იმავე ტერმინს, რომელიც გამოიყენება სახელის ირიბი ბრუნვებისათვის.

არისტოტელე „რიტორიკის“ მესამე თავში აღნიშნავდა, რომ არსებობს სახელის სამი სქესი: მამრობითი, მდედრობითი და საშუალო.

"ἄρρενα καὶ θήλεα καὶ σκεῦη" (1407 b, 7)¹⁷

„პოეტიკაში“ იგი იწყებს სახელების დაყოფას დაბოლოებათა მიხედვით მესამე ჯგუფი ანუ საშუალო სქესის სახელები დაბოლოებათა მიხედვით

¹⁵ Αριστοτέλης, Ἄπαντα, τόμος τριακοστός τέταρτος, Περί Ποιητικῆς, εἰσαγωγή-μετάφραση Νικολοῦδης Η., Σχόλια φιλοσοφική ομάδα Κάλτσου, Κάλτσος, Αθήνα 1995.

¹⁶ თარგმანი მოგვყავს შემდეგი გამოცემის მიხედვით: არისტოტელე, პოეტიკა, წინასიტყვაობა, თარგმანი და კომენტარები ს. დანელიასი, განათლება, თბილისი 1979.

¹⁷ Αριστοτέλης, Ἄπαντα, τόμος τριακοστός, Ρητορική 3, εἰσαγωγή-μετάφραση Νικολοῦδης Η. Σχόλια φιλοσοφική ομάδα Κάλτσου, Κάλτσος, Αθήνα 1995.

მეცხეება მამრობით ან მდედრობით სქესს, ამიტომ არისტოტელე ტოვებს
 სალო სქესის სახელებს როგორც შეუსაბამო ფორმებს, რომლებიც შე-
 დურ ფუნქციას ასრულებენ (τὰ μεταξὺ).

Ἄυτῶν δὲ τῶν θιομάτων τὰ μὲν ἀρρένα τὰ δὲ θήλεα τὰ δὲ μεταξὺ”
 (455 a, 8)

თვით სახელებიდან ზოგი არის მამრობითი, ზოგი – მდედრობითი,
 ზოგი – საშუალო“).

მეტყველების ბოლო ნაწილი არის წინადადება.

Ἄλογος δὲ φανή συσθετῆ σημαντικῆ ἦς ἕνια καθ’ αὐτὰ σημαίνει τι”
 (457 a, 23)

წინადადება არის მნიშვნელობის შემცველი რთული ბგერა, რომლის
 კუთვნილება ნაწილები თავისთავად რამეს ნიშნავს“).

ა: დეფინიციით არისტოტელე ხაზს უსვამს ფაქტს, რომ ზოგი მეტყ-
 ვების ნაწილი, სახელდობრ, სახელი და ზმნა დამოუკიდებელი
 მნიშვნელობის მქონე სიტყვებია. აქ იგი ეწინააღმდეგება პლატონს, რომე-
 ნი ამბობდა, რომ ცალკე აღებული სახელი და ზმნა არაფერს ნიშნავს, თუ
 წინადადებას არ ემნიან.

ა: თქმა უნდა, არისტოტელეს მიერ მოცემული მეტყველების ნაწილთა
 კიდევ არ იყო ლინგვისტური სისტემა, მაგრამ ეს იყო მცდელობა
 ანტიკული ტერმინების ანალიზისა. არისტოტელეს აქვს ზოგიერთი სხვა
 ენის შესახებ. ის მსჯელობს სინონიმებზე, რთულ, იშვიათ და მოძ-
 ცულ სიტყვებზე (γλῶσσαι). Γλῶσσαι უპირისპირდება ძირითად სიტყ-
 ვებს და თავისი არსით დიალექტურ ფორმებს წარმოადგენს.⁸

არისტოტელეს ძირითადი ენობრივი დაკვირვებები სქემის სახით შემ-
 არად შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ:

ბერძნული გრამატიკის ისტორიაში მნიშვნელოვანი ადგილი სტოელთა უკავია. სტოელთა ფილოსოფიამ განვითარების საკმაოდ ვრცელი განვლო. მასში გამოყოფენ ძველ, საშუალო და ახალ ანუ გვიანდელ სტოებს. მის ფუძემდებლად მიიჩნევენ ძენონს (ძვ. წ. 335-326), ხოლო მოძღვრების სახელს უკავშირებენ ბერძნულ ტერმინს ἡ πεικλή στήα („ჭრელად ტყული სვეტებიანი დერეფანი, სტოა“).¹⁹ სამწუხაროდ, სტოეელების არც ნაწარმოებს ჩვენამდე არ მოუღწევია და მათ მსოფლმხედველობაზე უკიდურესად ცალკეული ფრაგმენტებიდან შეგვიძლია ვიმსჯელოთ. სტოეელების ერთი, ენაში არსებობს აღმნიშვნელი (σημαίσις), აღსანიშნი (σημαίνεσις) და გადმოსაცემი აზრი (πυχάσις).²⁰ აქვე შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ თანამედროვე ენათმეცნიერებაში ფერდინანდ დე სოსიურის კონცეფციითა და, აგებულია აღმნიშვნელისა და აღსანიშნის შორის არსებული ურთიერთობაზე.

ცნობილია, რომ მეტყველების ნაწილების შესახებ მოძღვრების შექმნა სტოელთა დამსახურებაა. მართალია, არისტოტელესთან გვხვდება მეტყველების ცალკეულ ნაწილთა სახელწოდებანი, მაგრამ არისტოტელეს ერთ ნაშრომში მეტყველების ნაწილებზე ცალკე მსჯელობა არ გვაქვს.²¹

დიოგენე ლაერტელის (III ს. ახ. წ.) ცნობით, სტოელმა ქრისტიანობის მეტყველების სუთი ნაწილი გამოყო: საკუთარი სახელი (ὄνομα), საზოგადოებრივი სახელი (προσηγορία), ზნა (ἠθία), კავშირი (συνδεσιμος) და ართრონი (συνθεσις).²² მეტყველების ოთხი ნაწილი მან არისტოტელედან გადმოიღო. მეტყველების ბაზილიონელი თავის ნაშრომში „Τέχνη περὶ φωνῆς“ აღნიშნავს, რომ ცალკე მეტყველების ნაწილად საკუთარი სახელიცაა გამოყოფილი.²³

5. II საუკუნეში ანტიპატროს ტარსოსელმა ამ მეტყველების ნაწილებს ἡ ἀρχὴ კიდევ ერთი – ზმნიზედა, რომელსაც მან μεσότης (შუა) ან πᾶσις (ყოველადმიღებული) უწოდა.²⁴

ართრონი სტოელები გულისხმობდნენ ნაცვალსახელებსაც და საკუთარ ართრონსაც, ხოლო კავშირში საკუთრივ კავშირის გარდა წინდებებსაც.

¹⁹ ურდუზიანი რ., დანელია მ., კლასიკური ფილოლოგიის შესავალი, ლოგოსი, თბილისი 2004, 217.

²⁰ Μπαρέτος Θ., Πλάτων και Αριστοτέλης, Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας, επιμέλεια του Κωνσταντίνου Η., Ελληνικό λογοτεχνικό και ιστορικό αρχείο, Αθήνα 1999, 80.

²¹ ბროსანიძე ლ., დიონისიოს თრაკიელის „გრამატიკის ხელოვნება“ და ძველი ქართული გრამატიკული აზროვნება, ლოგოსი, თბილისი 2000, 14.

²² *Stoalia in Dionysii Thracis Artem Grammaticam*, Ed. Hilgard, Lipsiae 1901, 174.

²³ Льюген Вавилонский, Фрагмент 21, Античные теории языка и стиля, под редакцией Фреденберг О., ОГИЗ, Государственное социально-экономическое издательство, Москва-Ленинград 1939, 70.

²⁴ Kelly N., op. cit., 1199.

სახელთა ბრუნვების სისტემაზე სტოელებმა ჩამოაყალიბეს. ტერმინი *πᾶσις* სტოელები მხოლოდ სახელებისათვის იყენებდნენ (მაშინ, როდესაც არისტოტელე ამ ტერმინს ზმნის უღლებისა და ზმნიზედებისათვისაც იყენებს). სტოელებმა სახელობითიც ბრუნვად მიიჩნიეს და ბრუნვები ორ ნაწილად დაყვეს: პირდაპირი (*ἰρμή*) და ირიბი (*πλαγίαι*). სქესების მიხედვით სახელების ტრადიციული დაყოფა მათ შეინარჩუნეს, მხოლოდ საშუალო სქესის სახელებს ახალი ტერმინი მოუწახეს: *ὀβδέτερον* (საშუალო ადრე მას *μεταξὺ* (შუალედური) ეწოდებოდა.

სტოელებმა ცალკე გამოყვეს გარდამავალი და გარდაუვალი, მოქმედებითი და ვნებითი გვარის ზმნები. ზმნაში დროის კატეგორია დააფიქსირეს სულ ექვსი დრო გამოყვეს: ოთხი *ἰρισμένοι* (*ἐνεστώτα*, *παρατατικός*, *παρακείμενος*, *ὑπερσυντέλικος*) და ორი *ἀόριστοι* (*μέλλουσα*, *ἀόριστος*).²⁵

სტოელებმა ყურადღება მიაქციეს იმ ფაქტს, რომ ენაში მნიშვნელოვან ადგილი უჭირავს ანომალიას. ამით ხსნიდნენ ომონიმების, სინონიმების მამრობითი სქესის დაბოლოებების მქონე მდებრობითი სქესის სახელები არსებობას.

სტოელების ძირითადი ენობრივი დაკვირვებები სქემის სახით შემდეგნაირად შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ:

²⁵ ქაროსანიძე ლ., *op.cit.*, 19-20.

გრამატიკის ძირითადი ცნებების შექმნით სტოელებმა საფუძველი მოუზადეს გრამატიკის, როგორც მეცნიერების ჩამოყალიბებას, რაც უკვე ელინიზმის ეპოქაში მოხდა.

მაშასადამე, ჩვენ მიმოვიხილეთ ძველი ბერძნული ლინგვისტური აზროვნების ფილოსოფიური პერიოდის ძირითადი ეტაპები: პლატონის, არისტოტელესა და სტოელთა ენობრივი დაკვირვებები, რომელთა წვლილი გრამატიკული აზრის ფორმირებაში საკმაოდ დიდია. რა თქმა უნდა შეიძლება მათ მოძღვრებებს ჯერ არ ჰქონდათ საკუთრივ გრამატიკული მნიშვნელობა, მაგრამ მათ სტიმული მისცეს გრამატიკის წარმოქმნას.

Svetlana Berikashvili

For Formation of Ancient Greek Grammatical Thought

There is given a short description of the grammatics of Ancient period. As it is known there're distinguished two periods of the Ancient Greek Linguistic Thought: Philosophical and Grammatical. Each of these periods can be divided into several stages. In our article we offer only the first - philosophical period, which has become the basis for grammatical thought, in general for the whole linguistics and language philosophy in the following age. Relatively we have divided this period into four stages:

- a) the first linguistic observations, that are given in ancient literary works;
- b) language philosophy of Plato;
- c) Aristotle's opinions about language;
- d) linguistic opinions of Stoic scholars.

All of these stages are very important for the formation of Ancient Greek Grammatical Thought. There are given schemes for each of stages, thus Plato goes into problems of words' etymology and phonetics, from morphology he pays attention only to the definition of nouns and verbs - ὀνόματα καὶ ῥήματα, which he calls θελήματα. In the works of Aristotle except of the Phonetics, at first time there are given eight parts of speech, it's worth saying that the term πῶσις also first time appears in his works, no one has used this term before. Of course here we have different sense of the case. According to Aristotle πῶσις means all forms of the word that is derived from the "normal" (initial) form. It refers almost to all parts of speech. Linguistic opinions of Stoic scholars are based on the morphological problems, namely according to the Stoic scholars πῶσις is grammatical category that is used only with those parts of speech, which are declinable, i. e. they have given the meaning to the term, which it has today, they have divided case system into "direct case" (ὀρθὴ πῶσις) and four "indirect cases" (πλαγιαῖαι πῶσις), have given names to the cases and applied new grammatical terms. On the basis of considered grammatical opinions we can state that this was the basis for the formation of linguistics, as a science.